

AYDIN, Kemal (2014). "İbn-i Sina". *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.71-76 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Kemal AYDIN*

İBN-İ SİNA

İbni- Sina Kimdir?

İbn-i Sina (Farsça: ابن سینا; d. 980 Afşana Köyü, Buhara - ö. 1037 Hamedan) Tıpçı, yazar, filozof ve bilim adamı. Buhara yakınlarındaki Afşana köyünde (Özbekistan) Hicri 370 (M. 980) yılında dünyaya gelmiş ve Hamedan şehrinde (İran) 427 Hicri (Miladi 1037) tarihinde vefat etmiştir. Tıp e Felsefe alanına ağırlık verdiği değişik alanlarda 200 kitap yazmıştır. Batılılarca, Orta Çağ Modern Biliminin kurucusu ve hekimlerin önderi olarak bilinir ve "**Büyük Üstad**" ismi ile tanınır. Tıp alanında yedi asır boyunca temel kaynak eser olarak süre gelen El-Kanun fi't-Tıb (Tıbbın Kanunu) adlı kitabı ile ünlenmiş ve bu kitap Avrupa üniversitelerinde 17. asrın ortalarına kadar tıp biliminde temel eser olarak okutulmuştur. Fars veya Türk bilim adamıdır.

İbn-i Sina, Kuşyar isimli bir hekimin yanında tıp eğitimi aldı. Değişik konular üzerine 240'ı günümüze gelen 450 kadar makale yazdı. Elimizdeki yazıların 150 tanesi felsefe 40 tanesi de tıp üzerinedir. Eserlerinin en ünlüleri felsefe ve fen konularını içeren çok geniş bir çalışma olan *Kitabü'ş-Şifa* (İyileşme Kitabı) ile *El-Kanun fi't-Tıb*'dir (Tıbbın Kanunu). Bu ikincisi ortaçağ üniversitelerinde okutulmuştur. Hatta bu eser Montpellier ve Louvain'de 1650 yılına kadar ders kitabı olmuştur.

Samanoğulları sarayı kâtiplerinden Abdullah Bin Sina'nın oğlu olan İbn-i Sina (Batı'da Avicenna adıyla tanınır), babasından, ünlü bilgin Natili'den ve İsmail Zahit'ten ders aldı. Geometri (özellikle Öklid geometrisi), mantık, fıkıh, sarf, nahiv, tıp ve doğabilim üstüne çalışmalar yaptı. Farabi'nin el İbane'si aracılığıyla Aristoteles felsefesini ve metafiziğini öğrenip, hastalanan Buhara prensini

---

* Dr. Hekim, yazar, Dünya Yaşlanma Konseyi Başkanı.

iyileştirince (997) saray kütüphanesinden yararlanma olanağına kavuştu. Babası ölünce, Cürcan'da Şirazlı Ebu Muhammed'ten destek gördü (Tıp Kanunu'nu Cürcan'da yazdı). Çağında tanınan bütün Yunan filozoflarının ve Anadolu doğacılarının yapıtlarını incelemiştir.

Yaşadığı Dönem

İbn-i Sina, İslam'ın Altın Çağı olarak bilinen ve Yunanca, Farsça ve Hintçeden eserlerin çevirilerinin yapılp yoğun bir şekilde incelendiği dönemde önemli çalışmalar ve yapıtlar gerçekleştirdi. Horasan ve Orta Asya'daki Samani Hanedanı ve Batı İran ile Irak topraklarındaki Büveyhiler bilimsel ve kültürel ilerlemeye çok uygun bir ortam hazırlamışlardı. Bu ortamda Kuran ve Hadis çalışmaları çok ilerlemişti. Felsefe, fıkıh ve kelam çalışmaları İbn-i Sina ve çağdaşlarınca oldukça geliştirilmişti. Al-Razi ve Farabi tıp ve felsefe alanında yenilikler sağlamışlardı. İbn-i Sina, Belh, Hamedan, Horasan, Rey ve İsfahan'daki muhteşem kütüphanelerden yararlanma olanağı elde etmişti.

Yaşam Öyküsü

a. Çocukluğu

İbn-i Sina 980 yılında günümüz Özbekistanında yer alan Buhara yakınlarındaki Afşana kentinde doğdu. Babası Abdullah, Samani İmparatorluğu'nun önemli şehri Belh'ten gelen saygın bir bilim adamıydı. Buhara'da iyi bir eğitim aldı. Olağanüstü hafızası ve zekâsı da bu konuda ona çok yardımcı olacaktı. 14 yaşına geldiğinde öğretmenlerini geçmeye başlamıştı. 16 yaşında tıbbâ döndü ve bu konudaki bilgileri öğrenmekle kalmayıp yeni tedaviler de geliştirdi. 19 yaşında doktor ünvanı elde etti ve ücret almaksızın hastaları tedaviye başladı.

b. Erişkinliği

İbn-i Sina ilk olarak 997 yılında tehlikeli bir hastalıktan kurtardığı Emir'in yanında çalışmaya başladı. Bu hizmetinin karşılığında aldığı en önemli ödül Samanilerin resmi kütüphanesinden dilediğince yararlanmak oldu. Kütüphanede kısa süre sonra meydana gelen yangında düşmanları onu bilerek kundaklama yapmakla suçladı.

22 yaşında babasını kaybetti. 1004 yılının Aralık ayında Samani Hanedanı sona erdi. İbn-i Sina Gazneli Mahmud'un teklifini

geri çevirdi ve batıya Ürgenç'e gitti. Buradaki vezir bilim dostuydu ve ona küçük de olsa bir maaş bağladı. Yetenekleri için kullanma sahası arayan İbn-i Sina Merv'den Nişabur'a ve Horasan sınırlarına kadar bölgeyi adım adım dolaştı. Kendisi de şair ve bilim adamı olan ve İbn-i Sina'ya sığınak sağlayan hükümdar Kabus bu sırada çıkan ayaklanmada hayatını kaybetti. İbn-i Sina'nın kendisi de şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı.

Sonunda Hazar Denizi kıyısındaki Gorgan'da eski bir arkadaşına rastladı. Onun yanına yerleşti ve bu kentte mantık ve astronomi dersleri vermeye başladı. *Kanun* kitabının başlangıcı da bu döneme rastlar.

Daha sonra Rey'de ve Kazvin'de çalıştı. Yeni eserler yazmaya da devam etti. İsfahan valisinin yanına yerleşti. Bunu öğrenen Hamadan emiri İbn-i Sina'yı yakalattı ve hapsedti. Savaş sona erdikten sonra Hamadan emirinin yanında çalıştı. Kısa süre sonra İbn-i Sina, kardeşi, iyi bir öğrencisi ve iki köleyle kılık değiştirip şehirden kaçtı ve korku dolu bir yolculuktan sonra çok iyi karşılandıkları İsfahan'a ulaştı.

c. Sonraki Yılları ve Ölümü

İbn-i Sina'nın kalan 10 ya da 12 yılı Ebu Cafer'in hizmetinde geçti. Burada doktor, bilim danışmanı olarak çalıştı ve hatta savaşlara bile katıldı. Bu yıllarda edebiyat ve filoloji çalışmaya başladı. Bir Hemedan seferi sırasında şiddetli bir kolik atağına yakalandı. Güçlkle ayakta duruyordu. Hamedan'a vardığında önerilen tedavileri uygulamadı ve kendisini kadere teslim etti. Ölüm yatağında mallarını yoksullara bağışladı, kölelerini azat etti ve son gününe dek 3 günde bir Kuran okudu. 1037 Haziranında Ramazan ayında 57 yaşında öldü. Kabri Hamedandadır.

Metafizik

İbn-i Sina'ya göre metafiziğin temel konusu, "vücudu mutlak" olan Allah ile yüce varlıklardır. Vücut (var olan) üçe ayrılır: Olası varlık ya da ortaya çıkan ve sonra yok olan varlık; Olası ve zorunlu varlık (tümeller ve yasalar evreni, kendiliğinden var olabilen ve bir dış neden sayesinde gerekli olan varlık); özü gereği gerekli olan varlık (Allah). İbn-i Sina Allah'ı "Vacib-ül Vücut" yani 'varlığı zorunlu olan' olarak belirtir ve bu fikir ona hastır

Ruhbilim

İbn-i Sina, ruhbilimin, metafizik ile fizik arasında bağlantı kuran ve bu iki bilimden de yararlanan bir bilgi alanı olduğunu savunmuş, ruhbilimini üç ana bölüme ayırmıştır: Akıl ruhbilimi; deneysel ruhbilim; tasavvuf ya da gizemci ruhbilim. İnsanların ruhlarının müzikle tedavi edilebileceğini öne sürmüş ve bu yöntemi geliştirmiştir.

Akıl

Bu konudaki görüşleri Aristoteles ve Farabi'den farklı olan İbn-i Sina'ya göre, akıl 5 çeşittir; *bilmeleke* (ya da 'olası akıl' açık-seçik ve zorunlu olanları bilebilir); *he-yulâni* akıl (bilmeyi ve anlamayı sağlar); *kutsi akıl* (akıl en yüksek aşamasıdır ve her insanda bulunmaz); *mustefat akıl* (kendisinde bulunanı, kendisine verilen "makûllerin " suretlerini algılar); *bilfiil akıl* ("makûl"leri yani kazanılmış verileri kavrar). İbn-i Sina, akıl konusunda, Eflatun'un idealizmi ile Aristoteles'in deneyciliğini uzlaştırmaya, birleştirici bir akıl görüşü ortaya koymaya çalışmıştır.

Bilimlerin Sınıflandırılması

İbn-i Sina'ya göre bilimler madde ve biçim ilişkisi bakımından üçe ayrılır: *El-ilm ül-esfel* (Doğa bilimleri ya da aşağı bilimler), maddesinden ayrılmamış biçimlerin bilimidir, *mabad-üt-tabia* (metafizik), *el-ilm'ül âli* (mantık ya da yüksek bilimler) maddesinden ayrılan biçimlerin bilimleridir; *el-ilm ül-evsat* (matematik ya da orta bilimler) ancak insanın zihninde maddesinden ayrılabilen, bazen maddesiyle birlikte, bazen ayrı olan biçimlerin bilimidir.

Kendisinden sonraki Doğu ve Batı filozoflarının çoğunu etkileyen İbn-i Sina, müzikle de ilgilenmiştir. 250'yi aşkın yapıtının başlıcası olan Şifa ve Kanun, felsefenin temel yapıtı sayılarak, uzun yıllar boyunca pek çok üniversitede okutulmuştur.

Eserleri

- El-Kanun fi't-Tıp, (ö.s), 1593, ("Tıpta Kanun", tıp ile ilgili zamanının bilgilerini ihtiva eder. Orta Çağ'da dört yüz yıl Batı'da ders kitabı olarak okutulmuştur. Latince'ye on çevirisi yapılmıştır.)
- Kitab'ül-Necat, (ö.s), 1593, "Kurtuluş Kitabı" (Metafizik konularda yazılmış özet bir eserdir.)
- Risale fi-İlmü'l-Ahlak, (ö.s), 1880, ("Ahlak Konusunda Kitapçık")

- İşarat ve'l-Tembihat, (ö.s), 1892, ("Belirtiler ile ilgili bir eserdir.)
- Kitabü'ş-Şifa, (ö.s), 1927, ("Mantık, Matematik, Fizik ve İlahiyat yani Metafizik konularında yazılmış on bir ciltlik hacimli bir eserdir. Birçok kereler Latince'ye çevrilmiş ve ders kitabı olarak okutulmuştur."). Mantık bölümü, Mantık, Musiki ve Hitabet kitaplarından meydana gelir. Matematik bölümünde Aritmetik, Geometri ve Astronomi kitapları yer alır. Tabiat veya Fizik bölümünde ise Fizik, Kimya, Mineraloji yer alır.

Kaynakça

[Şevki Ebu Halil, Arap İslam Medeniyeti, Sayfa 511].
<ref "Avicenna" Encyclopaedia Britannica da, Çevrimiçi Sürüm, 2006 (<http://www.britannica.com/eb/article-9011433/Avicenna>); D. Gutas, "Avicenna" in Encyclopaedia Iranica, Çevrimiçi Sürüm 2006, (<http://www.iranica.com/newsite/articles/v3f1/v3f1a046.html>); Avicenna (Encyclopedia of İslam: © 1999 Koninklijke Brill NV, Leiden, Hollanda)

Avicenna, Encyclopaedia Britannica

Avicenna: Persian Muslim physician, scientist and philosopher, The New Medicine

Sina (Avicenna) of Persia, ibnsinaavicenna.com

Cyril Glassé, Huston Smith, The New Encyclopedia of Islam, Rowman Altamira, 1 Şub 2003, p.200. "Persian father and Turkic mother"

Ibn Sina ("Avicenna") Encyclopedia of Islam. 2nd edition. Edited by P. Berman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel and W.P. Henrichs. Brill 2009. Accessed through Brill online: www.encyislam.brill.nl (2009) Quote: "He was born in 370/980 in Afshana, his mother's home, near Bukhara. His native language was Persian." A.J. Arberry, "Avicenna on Theology", Kazi Pubn Inc, 1995. excerpt: "Avicenna was the greatest of all Persian thinkers; as physician and metaphysician"[1] Henry Corbin, "The Voyage and the messenger: Iran and Philosophy", North Atlantic Books, 1998. pg 74:"Whereas the name of Avicenna (Ibn Sina, died 1037) is generally listed as chronologically first among noteworthy Iranian philosophers, recent evidence has revealed previous existence of Ismaili

philosophical systems with a structure no less complete than of Avicenna"

Ravil Bukharaev, *Islam in Russia: The Four Seasons*, Palgrave Macmillan, 16 Eyl 2000, p.95

Theodore Craig Levin, *The Hundred Thousand Fools of God: Musical Travels in Central Asia (And Queens, New York)*, Indiana University Press, 1996, p.40

Prof.Dr. Cavit Sunar, *İslam'da Felsefe ve Farabi* PDF.